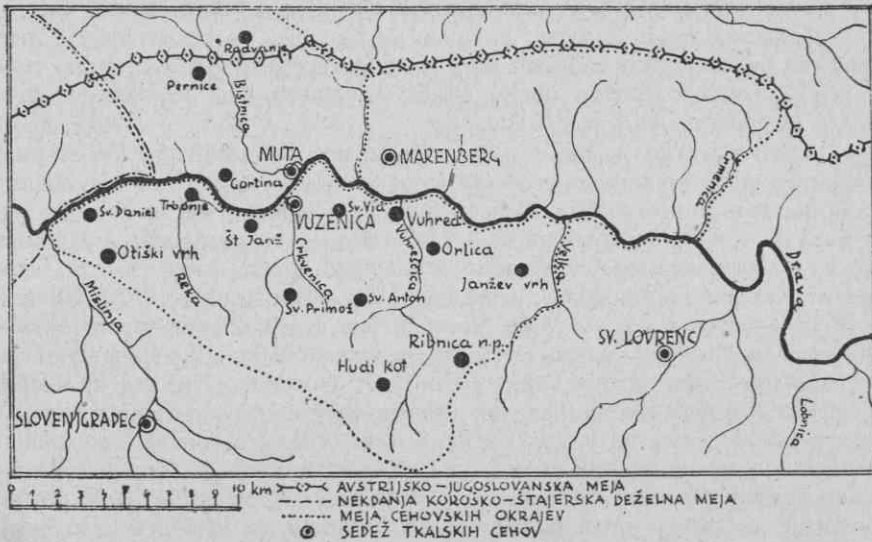

Cehovsko tkalstvo v Dravski dolini (Vuzenica)

Franjo Baš

Kulturna in gospodarska zgodovina obravnavata organizirano obrt, etnografija domačo obrt, vse tri pa potujočo obrt.

Zgodovina in etnografija domače obrti sta doslej pri nas zelo malo raziskani, prav tako tudi cehovstvo v mestih in še manj na deželi. Vrhovec, Zwitter, Žontar, Mell, Popelka in Sombart so obravnavali cehovstvo v sestavi mestnega gospodarstva. V zvezi z domačo obrtjo na Slovenskem pa cehovstva v naši etnografski in zgodovinski literaturi, razen poročil o Prekmurju in o Škofji Loki,¹ nisem mogel nikjer zaslediti. Zato poskušam v naslednjem

podati nekaj skic iz podeželskega cehovskega tkalstva, ki naj nakažejo nekatere socialne strani domače obrti v naši zgodovini. Pri tem se zavedam, da bi bilo najbolj potrebno, preučevati produkcijske procese v posameznih cehih, ker bo samo na ta način mogoče ugotoviti vrste, sloge in sistematiko zgodovinskih obrtnih izdelkov. Te naloge pa posameznik ne zmore, temveč je to širše delo znanstvenih ustanov. Zato se omejujem na socialne podobe cehovskega tkalstva v Dravski dolini in zlasti na zahodnem Pohorju, v kolikor dovoljuje to razpoložljivo gradivo.

¹ Blaznik P., O cehih na Slovenskem. Posebni odtis iz Zbornika slovenskega obrta. Ljubljana 1940. Založilo Muzejsko društvo v Škofji Loki. 1—16. OZN XXXIII. 1938, 129—146. Odmevi II, 1931, I, 51—58.

Domača obrt je na Slovenskem do srede XVIII. stoletja oskrbovala z večjim delom potrebščin vso deželo. Delila se je v zimsko in poletno. Zimska je popravljala in pripravljala, kar so poleti rabili poljedelstvo, živinoreja, vinogradništvo in gozdarstvo; tako n. pr.: pletene koše, posamezne sestavine voza, toporišča, jarme, krasilne predmete in tkanine; poletna pa je sestajala iz tesarskih, krovskih, sodarskih, lončarskih in podobnih del. Domača obrt je bila povezana z vsakim kmetijskim in meščanskim obratom. Mali posestnik se je z njo povzpел nad položaj dninarja, večji posestnik pa je bil tudi obrtnik, ki so mu delali hlapci v mlinu, kovačiji itd. Vsestranska pomembnost domače obrti je v tehničnih dognanjih, ki so z žganjem glin in kamna pripravila obdelovanje kovin, z obravnavanjem lesa in slame pa so dvignile posamezne dejavnosti na specializacijo, n. pr. tesarstvo v mizarstvo in kolarstvo, ter so se s pletenjem in vezenjem bičja, ločja in ličja usposobile za prejo in tkanje. Preja je ostala izrazito ženska, tkanje pa moška domača obrt.

Fevdalizem je s cehi v mestih razvil organizirano obrt povsod, kjer je mogel monopolizirati surovine; ni se mu pa posrečilo, da bi osredotočil obrti samo na mesta v onih panogah, kjer je naturalno gospodarstvo vezalo produkcijo surovin z domačo obrtjo, kakor pri stavbarstvu, orodjarstvu, krojaštvu in podobno tudi ne pri tkalstvu.

Tkalstvo je tako spadalo v času fevdalizma s tesarstvom, krojaštvom, čevljarstvom ali kolarstvom med obrti, ki jih ni bilo mogoče monopolizirati v mesta, temveč so ostale razširjene tudi na podeželju, kjer so bile, n. pr. v Dravski dolini, organizirane v trgih. Tako je v sporazumu s tkalskim cehom v štajerskem glavnem mestu Gradcu, ki je bil, kakor se zdi, ustanovljen za vlade Ferdinanda II., izdal Leopold I. 13. septembra 1667 privilegije tkalcem lanenega platna na Muti. Novemu cehu je odredil vse ozemlje otiškograjskega sodnega okraja na levem bregu Drave od koroško-štajerske meje, od tako imenovane gornje Velke ali Velčke z Gortino, Pernicami in Radvanjem, do Kajzarjevega potoka; na desnem bregu Drave pa od doline na severu od Sv. Petra na Krunski gori z vsem otiškograjskim deželnosodnim okrajem do (spodnje) Velke. Nove obrtniške svoboščine so se nanašale na redno čiščenje božjega imena in opravljanje procesij, na poglobljanje obrtne složnosti, na borbo proti šušmarjem in brkležem, ki se obrti niso prav izučili in ki jemljejo kruh poštenim obrtnikom, na dobro izvrševanje rokodelskega nadzorstva, na možato rednost in vzdrževanje pravih obrtnih običajev, obrtniškega ugleda in blaginje. Z vidika novih tkalskih svoboščin so bile dotedanje obrtne uredbe nezadostne in se niso skladale kot pravi obrtni red z obrtnimi običaji. Nove svoboščine naročajo deželni in trški sodni oblasti, da upoštevajo vse določbe novo izdanega obrtnega reda, da dajo novemu tkalskemu cehu na njegovo zahtevo sodno asistenco in da skrbijo, da ne bo šušmarjev in brkležev, ki da se morajo odpraviti.

Mučke tkalske svoboščine iz 1667 so zgolj okvir, v katerem so veljale vse podrobne določbe graškega tkalskega ceha, ki je dobil na Muti svojo podružnico v približnem obsegu vsega bivšega marenberškega sodnega okraja, razen ozemlja med Radeljščico in Čermenico. Mučki ceh ni bil pravi ceh, ker govorijo nove svoboščine pri njem samo o novem obrtnem redu, medtem

ko je o cehu beseda samo pri glavni cehovski blagajni v Gradcu, ki si tako varuje svoj primat. Kakšne pa so bile stare obrtne navade, ki jih dotedanje obrtne uredbe niso zadostno upoštevale, bomo zvedeli iz nadaljnjega razvoja mučkega ceha.

Novi mučki tkalski red ni zadovoljil tkalcev v Dravski dolini, kjer je morala že pred 1667 obstajati neka tkalska organizacija, ki jo dokazujejo: 1661 imenovana vuzeniška cehovska mojstra Štefan Jelšnik in Peter Veber, 1668 — torej eno leto po mučkem obrtnem redu — pa register članov tkalskega ceha v Vuzenici. Tako so se Vuzeničani in Marenberčani uprli mučkim tkalskim svoboščinam in so dosegli, da je bil sklenjen 6. junija 1675 sporazum na eni strani med tkalci platna, ki so bili v celoti vključeni v trg Muta, na drugi strani pa med tkalci v okraju Vuzenici in v trgu Marenbergu, in sicer v čast božjo, pospeševanje trgovine in za konec dosedanjih sporov.

Vsebina marenberškega tkalskega sporazuma iz 1675 je naslednja:

1. Ker dotedanja obrtna pravila niso bila zadosti upoštevana in ker naj se uveljavi obrtni red in varnostni patent, ki ga je cesar izdal 13. septembra 1667 z veljavo v vseh treh trgih Muta, Vuzenica in Marenberg, čeprav trg Marenberg v ta obrtni red ni bil vključen in se vključi vanj z današnjim sporazumom z vsemi svojimi člani na vsem marenberškem sodnem okraju, se predpišejo in izdajo za vse tkalske mojstre nove svoboščine.

2. Vsak trg obsega zaključen tkalski obrtni okraj s svojo župnijo, v kateri se tkalci udeležujejo procesij in ki sestavlja njegovo delovno ozemlje: Muta s trgom in okolico od koroško-štajerske meje do potoka Bistrice in do koder sega v Radvanju otiškograjsko deželno sodišče; Vuzenica s trgom in Otiškim gradom ter otiškograjskim deželnim sodiščem na desnem bregu Drave; Marenberg pa s trgom in vsem marenberškim deželnim sodiščem do Cermenice in do tam, kjer se prične arveški deželnosodni okraj.

3. S svoboščinami, ki se bodo sestavljale, se osnuje z današnjim sporazumom posebna skupna glavna blagajna, ki se bo nahajala pri cehu v Vuzenici, s tremi ključi, od katerih ima po enega cehovski mojster v vsakem trgu.

4. Dosedanje blagajne v vsakem trgu ostanejo kot doslej pri cehovskem očetu, ki ga mojstri lahko vsako leto potrdijo ali pa izmenjajo.

5. Za primer, če bi bile svoboščine potrebne za varovanje ceha, se shrani v vsako od treh krajevnih blagajn overovljen prepis. Če pa bi nastopila sila, se bo izvirnik zaupal štirim mojstrom, ki ga prevzamejo, skličejo mojstre in se posvetujejo o varstvu ceha in o stroških, ki bi nastali, ter pripravijo predloge, da se poravnajo.

6. Ker se sprejemajo vajenci v učenje in ker se proglašajo za pomočnike v vsakem krajevnem cehu posebej, je treba, da pošljeta ostala dva trga k tem obredom najmanj po dva mojstra, po možnosti pa tudi več.

7. Noben mojster ne sme delati drugod, kakor v svojem domačem okraju in ne sme sprejemati dela iz drugega okraja. Kdor bi to storil, bo kaznovan z 10 funti² voska v glavno blagajno.

² Funt = 560,2 g (graški funt v XVII. stoletju).

8. V vseh treh trgih morajo biti pri krajevnih blagajnah in pri glavni blagajni enake in potrjene mere vatlov,³ ki so dolgi 6 pedi. Za vsako mero se računa enako plačilo: za tkanje dobrega platna 6 krajcarjev od vatla, srednjega 4, grobega 3 in slabega 2 krajcarja. Od tkanja volne se računa po 6 beličev za vatel, od ruvane pri tržanih po 1 krajcar, pri kmetih, če dajo ruvano volno v tkanje in če plačajo v kruhu in siru, pa se zaračuna vatel s tremi beliči. Tkanje surovega sukna stane vatel 1 krajcar, širokega cvilha 2 in ozkega 1 krajcar.

9. Marenberški sporazum je bil sklenjen na skupščini mojstrov iz vseh treh trgov v prisotnosti prisednikov: za Marenberg cesarski svetnik, zastopnik samostana in upravnik gosposčine ter deželnega sodišča Mihael pl. Thumersfelden s Prunkhofena; za Muto plemeniti gospod Janez Krstnik Brdnik (Werding), trški sodnik in upravitelj grofa Herbersteina na Khienhofnu; za Vuzenico gospod Lenart Vindiš, meščan, trški svetnik in svetnik ali oče tkalskega ceha. Vsi navzoči so s sklepi soglašali ter ustno in z roko obljubili, da se jih bodo cehi večno držali.

V potrdilo tega so vsi trije navzoči prisedniki napravili zapisnik v treh izvodih, ki se shrani v enem primerku v vsaki od treh krajevnih cehovskih blagajn ob enem z 20 dukati. Zapisnik so podpisali vsi trije prisedniki in cehovski mojstri Lenart Pavčič in Tomaž Glavar za Muto, Štefan Jelšnik in Valentin Hrgod za Vuzenico ter Matija Matejdl za Marenberg poleg in v navzočnosti gospoda z Otiškega gradu, Marcela Kheslerja pl. Niderumb.

Po marenberškem sporazumu je Muta ohranila delovno ozemlje na severu Drave, ki ga ji je dajal obrtni red iz 1667, medtem ko je Pohorje na jugu od Drave v obsegu, ki je bil dodeljen Muti 1667, pripadlo Vuzenici. Marenbergu je pripadel okoliš do Čermenice in do grebena Remšnika in Radljev, tako da so vsi trije cehi obsegali prav ozemlje nekdanjega avstrijskega sodnega okraja Marenberg. Ustanovitev centralne blagajne, se pravi osrednjega ceha v Vuzenici je verjetno zvezana s starostno prvotnostjo tkalske organizacije v Vuzenici, drugače bi bila težko razumljiva. Prisotnost zastopnikov javne oblasti in sodstva ter njihovo soglasje s sprejetimi sklepi kaže, da je bil marenberški sporazum ne samo delo tkalskih mojstrov, temveč tudi javnih oblasti, ki so z njim dotedanje tkalske običaje le sankcionirali. Zadnje smemo domnevati po veljavi, ki jo je v XVII. stoletju imelo izročilo za javno oblast.

Nekatere značilnosti marenberškega sporazuma pa izkazujejo tudi izvor običajev. Pravico, da more biti obrtnik tudi kmet, je izrekel štajerski deželni zakon iz 1445. Cehi so izvrševalni organi javne oblasti; v njenem imenu, zanjo in z njeno vednostjo vršijo prenesene posle v cehu samem. Na marenberškem zboru so zastopali javno oblast vsi trije trški predstojniki in otiško-grajski graščak. Mučki ceh je inkorporiran trgu, vuzeniški pa je združen

³ Vatel v dolžini 6 pedi je celjski platnarski vatel, ki je meril 1.21498592 m. Enkrat daljši je bil kranjski vatel (2.42997184 m); krajši je bil v XVII. stoletju graški z 0.86399 m in nekoliko daljši od graškega je bil mariborski vatel z 89 do 91 cm. Prim.: Baravalle R., Zur Geschichte des Grazer Masses. ZhVStmk. XXV. 1929, 74 ss.

s trgov po osebi trškega in cehovskega svetnika Lenarta Vindiša. Ta zveza cehov s trgovom ali mestom je bila razglašena s tako imenovanim novim obrtniškim redom za Štajersko 1. aprila 1527. Načelo, da se področje cehov krije z mejami župnij, izhaja iz spremenjenega obrtniškega reda za Štajersko iz 1552. Cerkvene manifestacije cehov pa so bile ponovno predpisane in tudi smotrno uveljavljene s protireformacijskimi ukrepi Ferdinanda II., ki so sploh dali svoj pečat cehovskim redom, kakor jih danes poznamo. Ker tkalskih cehov na Štajerskem do začetka novega veka ne poznamo in ker je bil marenberški sporazum sklenjen v prisotnosti in z vednostjo javne oblasti, smemo sklepati, da je izraz običajnega pravnega stanja, kakor se je razvijalo in razvilo iz historičnih deželnih zakonov in uredb o obrtih v posameznih trgih. Deželni zakoni so tako postali izhodišče za novo obrtno pravo v trgih in domače obrtno pravo na deželi, ki se je razvijalo in vzdrževalo po svoje.

Tkalci na marenberški skupščini so položili 20 dukatov v blagajno gotovo z namenom, da krijejo stroške za izdajo oziroma pridobitev zaščitnih patentov, ki bi marenberške sklepe potrdili vsem trem cehom. Po vsem, kar je bilo mogoče ugotoviti, razen Mute iz 1667, ni imel nobeden od trgov Vuzenica ali Marenberg posebnih cehovskih svoboščin. Za Marenberg je to jasno iz sklepov 1675, za Vuzenico pa se zdi, da je razvijala tkalski ceh v sporazumu z deželno gosposko na Otiškem gradu, skladno z deželnimi historičnimi obrtnimi določili. Samo tako moremo namreč razumeti že imenovana vuzeniška cehovska mojstra 1661 in navzlic mučkim tkalskim svoboščinam iz 1667 že prihodnje leto 1668 — torej 7 let pred marenberškim sporazumom — register mojstrov in pomočnikov z naslovom v pravi uradni formulaciji v glavi vsakega sodobnega meščanskega cehovskega registra: Mojstri in pomočniki, ki so vključeni in vpisani v častiti ceh tkalcev v trgu Vuzenici, naj delajo dobro, da plačujejo članarino vsako leto.

Da dosežejo uzakonitev marenberškega sporazuma in da pravno uveljavijo trge za gospodarska središča njihovih okolice, so morali tkalci podvzeti akcijo za zadevno priznanje pri tkalskem cehu v deželnem glavnem mestu v Gradcu preko politične gosposčine v Otiškem gradu.

Kako so naši trgi vodili akcijo za pridobitev cehovskih privilegijev in kdaj so jim le-ti bili izdani, ne vemo. Ugotoviti je bilo mogoče samo to, da se je to zgodilo pred 12. novembrom 1679, ko je vuzeniški ceh plačal mučkima cehovskima mojstroma Lenartu Pavčiču in Toniju Glavarju 12 goldinarjev, ki jima jih je dolgoval v zvezi s pridobitvijo cehovskega zaščitnega patenta. Ker sta bila oba nepismena, je spisal pobotnico mučki cehovski oče J. B. Brdnik 19. januarja 1680 in jo je pečatil s svojim osebnim pečatom, ki je rabil tudi za pečat mučkega ceha (sl. 1). Po poznejših privilegijih sodeč je mogel izdati nam neznane prve privilegije tkalski ceh v Gradcu, potem ko so Marenberčari, Mučani in Vuzeničani prevzeli njegova pravila. Deželno-knežjega potrdila pa te svoboščine niso bile deležne.

To izhaja iz prvih vuzeniških cehovskih pravil — zadevna marenberška in mučka nam niso znana —, ki jih je potrdil Jožef I. 9. decembra 1705 tkalskemu cehu v Gradcu po starejših pravilih, ki jih je izdal Leopold I. v Gradcu 14. avgusta 1660. Na temelju tako prejetih privilegijev je izdal 11. novembra

1706 tkalski ceh v Gradcu vuzeniškim mojstrom in pomočnikom, ki sta jih predstavljala Simon Jelšnik, trški cehovski mojster, in Jernej Kuplen, mlajši trški cehovski mojster, nova pravila in ne morda potrdila starejših. S tem, ko je izdal graški tkalski ceh Vuzenici dvojnik lastnih cehovskih svoboščin, je postal Gradec za Vuzenico deželno cehovsko središče in formalno tudi predstavnik deželne tkalske gospodarske politike; torej podobno, kar je postal 1667 za Muto, ki ji je Leopold I. izdal tkalski varnostni patent v soglasju z graškimi tkalci.

Graškim tkalcem je potrdil cehovska pravila Karl VI. 26. oktobra 1712. Graški ceh jih je potrdil nato vuzeniškim 4. junija 1735, potem ko je izrazila 27. maja 1735 soglasje z vuzeniško prošnjo gosposčina Otiški grad. Pri pridobitvi prvih svoboščin 1705 sta zastopala vuzeniške tkalce samo dva trška cehovska mojstra; sedaj, 1735, pa prejmejo potrjene privilegije trije vuzeniški zastopniki: dva trška (Joahim Peter Diettinger in Mihael Slapnik) ter eden okoliški ali kmečki cehovski mojster (Matija Herman). Vsebina pravil je v primeri s starejšimi nespremenjena in so 1735 izdana zadnjič, ker v času Marije Terezije niso bila več potrjena; verjetno zaradi previsokih potrditvenih pristojbin, ki jih ceh ni zmogel.

Vuzeniške tkalske svoboščine so bile izdane v čast božjo, svetega škofa Mihaela in svete Lucije, z namenom, da omogočajo složno tkalsko življenje, dvigajo čednosti in red, onemogočajo prepire in nesporazume ter varujejo mojstrom in pomočnikom izročila, kakor so jih uživali doslej v trgu Vuzenici in v vsem njenem okraju, da jih uživajo tudi naprej in da imajo legitimacijo pred drugimi cehi v štajerski deželi.

Na prvem mestu so bogoslužne dolžnosti ceha. Mojstri in pomočniki se udeležijo procesije na dan Rešnjega Telesa z vihrajočo zastavo, vsakdo osebno z gorečo svečo. To je dolžnost tudi mojstrov in pomočnikov iz okolice, ki jih je treba k temu povabiti. Izostanek se kaznuje z 1 funtom⁴ voska v blagajno. Cehovska blagajna plača vsak kvartni ponedeljek 2 maši, skupaj v letu 8; eno za umrle, drugo za žive mojstre in pomočnike ceha. Praznik tkalske patrone sv. Lucije praznuje ceh s slovesno peto mašo. Mojster ali pomočnik, ki bi izostal od teh maš, plača v blagajno zaslužek štirih dni. S pol funta voska se brez usmiljenja kaznuje vsak mojster ali pomočnik, ki po nepotrebnem rabi božje ime, prisega ali preklinja.

Vsi mojstri v trgu in v okolici se morajo pri svojem poslovanju in obnašanju ravnati po mojstrih, ki imajo v Vuzenici trško pravico.

Vsak pomočnik, ki se je kjer koli izučil obrti in ki bi želel delati ali postati tkalski mojster v trgu ali v okraju, tudi sin domačih mojstrov, mora za dve leti na delo izven dežele, da kaj poskusi in se kaj nauči.

Kdor bi tega ne storil, tistega nihče ne sme sprejeti v delo.

⁴ Za vpogled v cene XVII. stoletja navajam primere iz zaslužne študije Jos. Mravljaka, Doneski k zgodovini kmetijstva v Dravski dolini (OZN XXVII, 1932, 180 ss: 1 funt masti je stal 6–8 krajcarjev, slanina 4 kr; laket (77 cm) dobrega platna 12–15 kr, navadnega 8–10 kr; mernik (56 l) pšenice 1 goldinar do 1 fl 30 kr; mernik prosa 15–30 kr; pitana svinja 2 fl 30 kr; nova hišna miza 1 fl, stara 30 kr.

Samski ali poročen pomočnik, ki bi kakor koli delal na svojo roko v trgu ali okraju in ga pri tem zalotijo, bo kaznovan z odvzemanjem orodja.

Pomočnik, ki želi postati mojster in kot tak član ceha, mora delati eno leto pri kakem mojstru; sinovi vuzeniških mojstrov so tega oproščeni. Po takem enoletnem delu se kandidat prijavi pri cehovskem mojstru, da ga vpiše in da začne mojstrsko delo. To obstoji iz tkanja enega ali dveh 30 palcev širokih platen, nato iz enega 24 palcev širokega in dveh 26 palcev širokih platen, ki sta napeta na kamen in mora v oba vdeti rogljasto letvico (na mesto čolnička); končno iz proste glave vtakati podlogo v eno široko in drugo ozko tkano slabo hlačevino, ki je široka 16 palcev. Kdor tega ne naredi, ni sposoben in ne more biti sprejet med mojstre.

Mojster, pri katerem kandidat dela, ga mora primerno držati pri dobri volji. Pol leta potem, ko je kandidat napravil mojstrsko delo, mora pripraviti mojstrsko gostijo. Mojstrske gostije ni oproščen niti sin mojstra niti kdor poroči mojstrovo vdovo ali hčer. Kandidat, ki mu mojstri trikrat odklonijo mojstrsko delo, pa ne more več postati mojster.

Dokler se vdova po mojstru ne poroči z možem, ki ni član ceha, je deležna vseh pravic po obrtniških običajih in jo ceh varuje, dokler se dobro obnaša.

Pomočnik, ki postane mojster, plača mojstrom za mojstrsko pravico brez povziva 2 funta beličev ali 2 goldinarja in 4 funte voska.

Nobena oseba, ki ni član ceha, bodisi ugledna ali pa ne, bodisi da se je obrti izučila ali ne, oziroma če je za obrt sposobna ali ne, ne sme tkati ali učiti tkanja v Vuzenici ali v vuzeniškem tkalskem okraju. Vsakdo je dolžan, da takega grešnika takoj prijavi gosposki, ki ga bo prijela in kaznovala z zaplenbo. Zaplenjena preja pripade prijavitelju, od ostalega pa polovica gosposki, polovica pa cehu.

Mojster ne sme drugemu odvzemati dela brez njegove vednosti in volje; ne sme podpirati pomočnikov, ki ravnaajo proti cehovskim običajem, ali trpeti nepokorščine pomočnikov proti cehu. Takemu, ki tega ne bi upošteval, se obenem s pomočniki delo tako dolgo prepove, dokler se s cehom ne poravna.

Pomočnik, ki pride v Vuzenico in ki se je izučil na Štajerskem ali drugod, kjer je tkalska obrt v časti, se mora javiti pri cehu, plačati pristojbino za pomočniško pravico, darovnico in pristopnino; darovnica se porabi za bolnega pomočnika in za pomočniško prenočevališče. Če pa je pomočnik, ki pride v Vuzenico, plačal pomočniško pravico pri glavni tkalski blagajni v Gradcu, je te pristojbine oproščen v vseh štajerskih mestih in trgih, kjer je tkalska obrt v časti, in ima vse pravice, ki pomočniku sicer pripadajo.

Vajenec ne sme biti pri mojstru brez zaposlitve, tako da resnično služi strnjeno tri leta; mojster, ki bi se proti temu pregrešil, izgubi obrt. Pomočniku, ki se ne bi strnjeno učil tri leta, pa ne smejo mojstri in pomočniki dovoliti dela.

Mojster sam ne sme vzeti vajenca v učenje, temveč samo v prisotnosti ceha ali najmanj dveh do treh mojstrov, potem ko je dokazal s krstnim listom, da je zakonski otrok; krstni list shrani ceh v blagajno. Ko je vajenec sprejet v učenje, plača v cehovsko blagajno za učnino 2 goldinarja in 4 šilinge v

denarju ter 1 funt voska. Če pa ne more takoj plačati učnine, mora dobiti poroka, da bo gotovo plačal. Ob koncu učne dobe pa plačata vajenec in mojster v blagajno vsak po 1 goldinar in 2 šilinga.

Vsak mojster sme imeti naenkrat samo enega učenca. Pač pa more vzeti drugega v učenje pol leta pred koncem učenja prvega. Ko vajenec učenje konča, mu mora dati mojster primerno obleko ali pa 4 goldinarje. Vajenec, ki se ni izučil pri poštemem — se pravi v cehu organiziranem — mojstru, ne more biti sprejet v delo ter je dolžnost mojstrov in pomočnikov, da mu ga preprečijo.

Mojster v trgu sme delati največ s štirimi, v okolici pa s tremi statvami. Neporočen mojster sme imeti samo ene statue. Vsak mora tkati po starih navadah v vseh gostotah, na širino pa ne nad 5 in ne pod 4 pedi, ker bo drugače kaznovan.

Mojster, ki bi pomočnika drugih mojstrov prigovarjal k sebi ali naročal drugim, da storijo kaj takega in se to dožene, bo kaznovan. Če bi mojster ali njegovi ljudje z darovi ali podkupninami pridobili pomočnika od drugega mojstra in ga nastavili k delu, izgubi mojster obrt, pomočnik, ki je svojega mojstra zapustil, pa plača 6 funtov voska.

Noben tuj mojster ali kdor koli, obrtnik ali neobrnik, ne sme hoditi od hiše do hiše. Če se zaloti, se mu blago vzame; oseba se preda trškemu sodišču, polovico zaplenjenega blaga dobi ceh, polovico pa trško sodišče.

Mojster, ki bi v kvatrni teden ne prišel v ceh ob času, ki ga je določil cehovski mojster, plača 1 funt voska. Cehovski mojster pa mora vsakogar pravočasno vabiti za 12. uro. Če vabljenec zamudi, pa tudi če bi pomaknil uro nazaj na enajsto, bo kaznovan z 1 funtom voska. Tako bo tudi kaznovan vsak, ki se vabilu cehovskega mojstra ne odzove točno ob napovedani uri ali kdor se ne bi udeležil pogreba kot pogrebec ali spremljevalec.

Poročen pomočnik nima ne več in ne manj pravic kakor samski, razen če ga mojstri in pomočniki posebno cenijo.

V primeru, da pride med mojstrom in pomočnikom do vojne, to je do fizičnega obračunavanja, jih mora pozvati cehovski mojster, če pa njega ni — kak drugi mojster, k miru. Kdor bi ne ubogal, izgubi obrt, plača 1 funt beličev ali 1 goldinar in bo izroččen sodišču.

Mojster ne sme nositi sam preje, ki jo je dobil za tkanje, temveč mu jo morajo prinesiti v hišo drugi. Okoliški mojster ne sme prevzeti nobenega dela v trgu, niti delati v trgu, najmanj pa nositi kako delo v trg, sicer bo kaznovan z 2 goldinarjema.

Cehovska zborovanja so zaupna. Razpravljati o tem, kar se je na njih govorilo, ni dovoljeno in mora ostati vse tajno. Vsakemu zadevnemu pregrešku sledi izključitev iz ceha.

Kdor se ne drži tkalskih pravil, se kaznuje po starih običajih. Če pa bi kdo kazni ne sprejel, bo kaznovan na ta način, da pomočnik ne bo delal mojstru, mojster pa ne bo dal dela pomočniku, dokler se grešnik ne bo uklonil kazni, ki mu jo je ceh prisodil. Obsojeni pa ima možnost, da se pritoži na trško sodišče in na otiškograjsko gosposčino. Mojstri kakor tudi vuzeniški tkalski ceh pa imajo nadalje možnost, da prosijo v vseh spornih

vprašanjih, proti plačilu 30 krajcarjev, za razsodbo glavni tkalski ceh v Gradcu, ki je prizivna oblast za vse štajerske tkalce.

Vsebina vuzeniških cehovskih tkalskih svoboščin kaže povsod v fevdalizmu veljavno cehovsko pravo, ki zagotavlja cehovskim članom obrtni monopol.

Istočasno, ko se je pripravljala redakcija vuzeniških — in gotovo tudi marenberških in mučkih — cehovskih pravil, pa je moral glavni tkalski ceh v Gradcu začeti borbo, da smejo tkalci poleg tkanja platna in trgovanja z njim tkati tudi volno in zlasti surovo sukno ter z njim trgovati. Odnos med tkalci lanenega platna in sukna je bil v srednjem in novem veku nejasen; navadno je predstavljal tkalca platna in surovega sukna ter njunega trgovca en sam poklic. Z razvojem sukнарstva v začetku XVIII. stoletja pa so štajerski sukнарji, po iniciativi iz Voraua in Pollaua dosegli 1728 varnostni patent, ki jim je dajal edino pravico do tkanja volne, izdelovanja surovega sukna in do trgovine s suknom in surovim suknom. Okrožnica, s katero se je graški tkalski ceh 2. oktobra 1734 obrnil na provincialne tkalske cehe za sodelovanje in pomoč v tej akciji, odkriva vso takratno cehovsko miselnost z vsemi njenimi izročili, pridobitnimi, poslovnimi in slojnimi prilastki, tako da nazorno dopolnjuje duševnost cehovskih članov, ki jo odsevajo pravila vuzeniških tkalcev.

V uvodu ugotavlja graški tkalski ceh, da je tkanje volne, izdelovanje surovega sukna in trgovina z obema življenjska zadeva tkalcev. Pravico do tega so dosegli na koncu XVII. stoletja, a so jo v začetku XVIII. zopet izgubili, ko so jo pridobili sukнарji. S tem so postali tkalci za sukнарje šušmarji in brkleži. Sukнарji so s tem omadeževali tkalsko čast meščanskih mojstrov, zlasti še, ko so jim na cerkvenih proščanjih zaplenili več sto vatlov sukna in dospeli do tega, da si prisvojijo vso trgovino s surovim suknom. Tkalci, ki so te pravice že imeli, zato ne smejo držati rok križem. Glavna blagajna v Gradcu je vložila proti sukнарjem pravdo, ki jo je začel tkalski ceh v vorauški četrti proti tamošnjim sukнарjem. Ker pa pravdanje stane, bodo denarno prispevali h kritju pravnih stroškov vsi, ki imajo proces za gospodarsko potrebo in ki nočejo veljati za šušmarje in brkleže. Zato naj pošljejo vsi tkalski cehi v Gradec *carto bianco* s cehovskim pečatom in s podpisi cehovskih mojstrov obenem s primerno vsoto goldinarjev, da bo pravda tekla uspešneje. Poleg tega morajo vsi pripravljati in zbirati gradivo za dokumentacijo tkalskih zahtev. Mestni, trški in tudi vaški župani naj se povprašajo in naj pričajo, da so tkalski mojstri volno in surovo sukno izdelovali in z njim trgovali že od pravekov in od nepojmljivih časov in da so ga prodajali na cerkvenih lepih nedeljah in sejnih v korist preprostega ljudstva. Nadalje je potrebno pripraviti izjave, da je tkalsko surovo sukno boljše od sukнарskega, da sukнарji ne morejo zadostiti potrebam trgovine po surovem suknu, pa če bi jih bilo tudi desetkrat toliko, kolikor jih je; da bi bilo v škodo celokupnosti in posebno preprostega ljudstva, če bi ostalo tkalcem onemogočeno razpečavati surovo sukno, ki ga je ljudstvo kupovalo in ki ga je navajeno od davnine. Čut skupnosti zahteva, da morajo tovariši doprinesti za obrtniško svobodo to, kar je potrebno. Težnje tkalcev niso

brez nad. Podobno pravdo je vodila tudi glavna tkalska blagajna na Dunaju in jo je zmagovito končala s tovariško pomočjo vseh sosedov. Kaj vse bo za pravdo potrebno, kakšni denarni zneski in po kakšnem sorazmerju bodo prispevki razdeljeni, o vsem tem bo razpravljala tkalska skupščina 4. novembra 1734 točno ob 12. uri pri glavni blagajni v Gradcu. Na to skupščino se vsi cehi vabijo in resno pozivajo. Vsak ceh naj pošlje najmanj dva odposlanca s pečatom in s primerno vsoto denarja, za katerega bodo dobili pobotnico, da bodo mogli natančno pokazati, kako so ga uporabili. Poleg tega morajo prinesiti s seboj vse stare pravice o volni in surovem suknu, ker bodo drugače izključeni od dela z volno in s surovim suknom ter se bodo obravnavali kot nepokorni člani. Tega pa glavni ceh od gospodov tovarišev ne pričakuje, ker je prepričan, da se bodo vabilu točno odzvali.

25. januarja 1742 so tkalci pravdo proti suknarjem dobili in s tem tudi dovoljenje za tkanje volne, izdelovanje surovega sukna in trgovanje z njim. Pravda za to pravico pa je stala nad 3000 goldinarjev. Za kritje teh stroškov se je cehovska članarina dvojno zvišala in je bil predpisan poseben cehovski davek po 1 fl od statev v mestih in trgih ter 30 krajcarjev od statev na deželi. Če pa je kdo tkal volno ali surovo sukno, je moral plačati dvakraten davek, po potrebi pa še tudi več, samo da bodo vsi stroški procesa poravnani do kresa 1742.

Suknarska pravda označuje odnose podeželskih tkalskih cehov do glavnega ceha v Gradcu.

Vendar ta uspeh pri vseh gmotnih žrtvah ne pomeni novega razvoja v tkalskem cehovstvu, temveč je razvojno zvezan z začetkom propadanja tkalstva sploh. Cehi so se razvojno preživeli in so se s tem, ko so postali cilj in sredstvo svojim članom, razvijali v gospodarsko reakcijo. Pri tem jim je izpodrezovalo korenine dvoje gospodarskih dogodkov. V sredi XVIII. stoletja se je začel smotrni razvoj tekstilnih manufaktur v Avstriji. Manufaktorni izdelki so z manufakturno trgovino zbrisovali razliko med tkalci in suknarji, ko so uvajali industrijske tkanine na podeželje in ko so trajno zniževali gospodarski pomen domačega, zlasti podeželskega tkalstva. Vzporedno s tem pa je bila razširjena na vso Avstrijo dunajska uredba z dne 12. aprila 1725, po kateri more vsak obrtniški pomočnik, ki je poročen, na svojo roko izvrševati obrtniški poklic, četudi si ni pridobil pri cehu mojstrskih pravic. Tako je zopet nastopala doba, ko so tkalski cehi v Marenbergu, na Muti in Vuzenici postajali vse bolj predstavniki domače obrti, iz katere so pred sto leti vznikli.

V svoji pravi cehovski dobi so se mojstri in pomočniki vsako leto shajali na Lucijino v Vuzenici. Ker so bili mojstri iz trga obenem zastopniki trškega sveta, je bil z njimi redno zastopan hkrati ceh in trg. Posebej je — sicer neredno — prisostvoval cehovskim občnim zborom zastopnik otiško-grajске gospoščine, ki ji je ceh pogosto pošiljal darove, in to prvič 1696 dva kopuna v skupni vrednosti 24 krajcerjev. Cehovski občni zbor je potrjeval stare predstojnike ali pa volil nove. Bila je tradicija, da je enkrat izvoljeni cehovski mojster ostal leta in leta na svojem mestu; včasih je bil naslednik v obrti celo tudi naslednik v položaju cehovskega mojstra, kakor n. pr. nam

že poznana Jelšnika, Štefan in Simon. Cehovska mojstra sta se prvotno — do začetka XVIII. stoletja — volila samo iz vrst trških mojstrov, ki sta se imenovala starejši in mlajši; starejši je imel navadno tudi naziv cehovskega svetnika. Ko pa se je volil drugi cehovski mojster, iz vrst okoliških tkalcev, je postal ta cehovski oče. Tako je imel trg v vodstvu ceha cehovskega očeta in prvega cehovskega mojstra, okolica pa drugega. Pri tem je bil tako rekoč običaj, da je prvi cehovski mojster nasledil mesto cehovskega očeta, ko je ta umrl. V sredi XVIII. stoletja, če ne že prej — po 1732 —, je stopil poleg cehovskega očeta kot predstavnik trške občine in politične oblasti cehovski komisar, pri čemer je cehovski oče polagoma zopet postal prvi cehovski mojster. To je ostalo do zadnjega občnega zbora, ki se je vršil 21. maja 1871, ko so pri 7 članih (6 mojstrov in 1 pomočnik) podpisali račune cehovski komisar in 3 cehovski mojstri.

Volitev predstojništva je bila zvezana s pregledom računov. Teoretično bi moral račune pregledati vsak mojster. Računi so se delili na redne in izredne. Redni zopet iz računov, ki so bili zvezani neposredno s cehovskimi pravili. Tako sestojijo n. pr. na Lucijino 1686 dohodki iz prejšnjeletne blagajniške gotovine (11 fl 36 kr), vplačane letne članarine (8 fl 36 kr) in iz vplačila globe 1 fl, s katero je ceh kaznoval mojstra Jurija Napasta. Izdatke pa v maši na preteklo Lucijino (30 kr), za organista (10 kr), za mežnarja (9 kr) in $\frac{1}{4}$ vina⁵ po pogrebu (6 kr), za svečarja (28 kr), nosilca križa (7 kr), kvatrni maši (15 kr), za današnjo mašo (30 kr) z organistom in mežnarjem (15 kr), za južino pisarju, ki je javil občni zbor v Otiški grad (8 kr), pisarju za delo v teku leta (35 kr) in $\frac{3}{4}$ vina pisarju za izdelavo obračuna (15 kr).

Leto 1686 je bilo zaradi tega izredno leto, ker so vplačali vsi v denarju, medtem ko so do konca XVII. stoletja člani vsaj del svojih prispevkov plačevali v naturi: s kožami, platnom, voskom, ovcami ali prašički. Merilo za ceno je bil vosek, ki je v cehu redno notiral 30 krajcarjev za 1 funt.

Izredni računi so obstajali iz vnovčevanja naturalnih vplačil, iz obračunavanja in dovoljevanja posojil, ki jih je dajal ceh svojim članom. 1688 na Lucijino je n. pr. prišel Gregor Purkart, ki je dolgoval zase 10 fl, za vajenca Jurija Kuplena pa z voskom 1 fl. Za posojilo 15 goldinarjev je zastavil 1 par volov — enega rdečega in enega svetlosivega —; s posojilom je kril obveznosti 11 fl in je prejel na roko izplačane 4 fl. Z zastavo sta oba vola postala cehovska last in ju je Purkart prevzel v rejo na polovico dobička za 15 fl 30 kr. Za Veliko noč 1691 jih je kupil neki Taučman od Sv. Primoža za 24 fl, nakar se je vsota 8 fl 30 kr razdelila na polovico: prva Purkartu za rejo, druga cehu za obresti. Voli so bili najbolj običajna zastava, za katero so si člani izposojali denar tudi po 6%. Tako je na 6% obresti in za vole v zastavo Pankrac Pečnik najel 1687 3 fl posojila in plačeval obresti do 1704, ali pa Valentin Nadles za 1 fl, ki si ga je izposodil 1688, do 1695. Jurij Strmčnik pa je za posojilo 1689 zastavil par juncev, ki jih je ceh prodal in si je posojilo vplačal. S posojili je bil ceh prvi predstavnik denarnega gospodarstva med tkalci, obenem s tem pa tudi prva posojilnica.

⁵ vina = 1.312 l (Baravalle R., l. c.).

Niso pa bila samo posojila, ki so težila mnoge člane, temveč tudi tekoče cehovske dajatve. Gašper Rožič je postal mojster 1686 in ni mogel plačati mojstrske pravice do smrti 1693 in je ob smrti ostal dolžen še 1 funt voska in 6 krajcarjev; čeprav je letno plačeval poleg obresti tudi od kapitala, je vendar odplačal od mojstrske pravice samo 1 fl 51 kr. Štefan Hrgod, ki je dolgoval 1690 na prispevku za cehovska pravila — cehovski patent je stal mojstre 1 fl, pomočnika pa 30 kr — 30 kr, je dobil za letno plačevanje 3 kr v rejo prulenka in je dolžnih 30 kr izplačal z ovco 1700. Če upoštevamo, da je sklenil vuzeniški ceh 11. junija 1686, naj znaša letna članarina za mojstra 12 kr, za pomočnika, če dela vse leto, 6 kr, drugače pa tedensko 1 belič, nadalje da je stala vstopnina v učenje praviloma 3 fl, mojstrska pravica — poleg mojstrske gostije — najmanj 3 fl, vidimo, da so bile to visoke pristojbine, ki jih je pri še prevladujočem naravnem gospodarstvu zlasti težko zmagoval okoliški tkalec. Že konec XVII. stoletja se pojavi dvoje vrst mojstrov: prvi so bili kmečki tkalci, drugi pa trški, ki so se poleg tkalstva bavili tudi s trgovino s platnom in surovim suknom in ki so ustanavljali nove obrate tudi izven Vuzenice. Tako je bil 18. junija 1696 Jakob Zupenko, vuzeniški tržan in marenberški tkalski mojster, sprejet za somojstra v vuzeniški ceh, kjer je plačal samo polovično mojstrsko pravico.

Izredne izdatke so pomenili tisti izdatki, ki so bili potrebni brez povezave z občnim zborom na Lucijino, kamor so bile vezane maše, potnina v Otiški grad, pogrebnine in pisarna. 1669 je planiral ceh pomočniško prenočevališče, za katero je prispevalo 13 mojstrov od 15 kr do 2 fl 30 kr. 1681 je bil nabavljen cehovski pečat za 3 fl (prim. sl. 2). Od 1688 je spremljala procesijo Rešnjega Telesa plačana godba (gosli). Službeno potovanje cehovskega zastopnika v Gradec 1689 je stalo 6 fl. Od okoli 1700 naprej je plačala cehovska blagajna skupno mojstrsko svetolučijsko kosilo, nadalje pogreb ubogega mojstra in pomočnika ter izdatke za skupne sestanke cehov v Vuzenici, na Muti in v Marenbergu, ki je stal n. pr. 1705. leta 1 fl.

Pri teh izdatkih je razumljivo, da je izkazovala blagajna do konca ceha — z edino izjemo, ki jo je povzročil vojni davek 1798 — presežek, ki se je rabil za posojila. Pri tem se je že v začetku XVIII. stoletja pojavilo nekakšno tezavriranje starega, to je dobrega denarja: 1702 so bili v blagajni 3 stari tolarji, ki so bili cenjeni na 4 fl 30 kr, 1703 pa poleg njih še 3 goldinarji v vrednosti 3 fl 15 kr.

Posebne dohodke so tvorile globe. Ko mojster Pavel Hodnik 1692 ni mogel plačati članarine, je bil kaznovan z 1 funtom voska. Mojster Juri Otišnik je delal 29. maja 1695 v trgu Vuzenici in je moral za to plačati 45 kr in 1 funt voska. Pomočnik Lovro Švikart je bil 1695 kaznovan z 1 fl 30 kr in 1 funtom voska zato, ker je tkal po domovih s pretvezo, da je mojster. 1687 je vzel Pankrac Kuhelnik vajenca v učenje brez soglasja ceha, kar ga je stalo 1 fl 30 kr in 1 funt voska. Izostanek od službe božje 10. junija 1689 je plačal Juri Mršnik z 1 funtom voska. Anton Golob je bil zaradi zakonske nezvestobe kaznovan z 2 fl, 1 funtom voska in s posebnim sramotilnim vpisom v člansko knjigo. Proti globi je bil obsojenec dejansko brez moči, ker je ovadbi na otiškograjsko gosposčino, ki jo je moralo v imenu ceha opraviti

dvoje mojstrov ali v njunem imenu pisar, neposredno sledil zapor. Kako učinkovito disciplinsko sredstvo so bile globe, kaže primer, da sklīče cehovski komisar v Marenbergu za 5. maj, 1861 — torej že v času, ko ceh pravno več ne obstoji in ko je dejansko samo še prostovoljno združenje — uspešno cehovski sestanek, in sicer z dnevnim redom, da plačajo mojstri in pomočniki dolžne zaostanke s pretinjo, da bo vsak, kdor ne pride, kaznovan z 2 fl v cehovsko blagajno! Bilo pa je to zadnjič. Kajti že 23. marca 1855 je mogel izterjati ceh članarino samo s prijavo okrajnemu uradu v Marenbergu: proti tkalcem, ki niso hoteli biti člani ceha, da so brkleži in da se jim zato mora vzeti obrtna davčna izkaznica. Tako so prenehali s tradicijo ceha — nemara pod vplivi 1848 — Karl Hölbl iz Vuzenice, Taučman od Sv. Primoža, Gašpar Ledinek od Sv. Vida, Franc in Mihael Pisnik s Hudega kota, Anton Plazovnik od Št. Janža nad Dravčami, Simon Bučnik, Franc Brezovnik in Janez Brnik z Janževega vrha, Jožef Mrakič in Tomaž Dobernik iz Ribnice, Andrej Močnik in Kremžar od Sv. Danijela nad Trbonjami in Star v Pamečah.

Cehovski občni zbor je sprejemal vajence v učenje, jih proglašal za pomočnike in pomočnike za mojstre. S tem se je posebno uveljavljal kot vrhovna oblast v cehu in je krojil pravila po svoje, to je v interesu mojstrov, zlasti ker pravice pomočnikov na cehovskem občnem zboru niso bile nikdar jasne. Mojster, ki je vzel vajenca v učenje, ga je moral predstaviti občnemu zboru, ugotoviti, da je zakonskega rodu in predati njegov krstni list cehovskemu mojstru, da ga vloži v blagajno. Vajenec je moral prositi za sprejem in obljubiti, da se bo častno zadržal, se pravi, da bo mojstra ubogal. Sprejemu so mogli mojstri ugovarjati, posebno če je bil predlagani vajenec nadštevilen, ker za toliko pomočnikov ne bo dela in bodo sinovi mojstrov brez kruha; nadalje da ni pravega zdravja ali da ni dobre glave; po uvedbi ljudske šole je bilo tudi važno, kakšno izpričevalo je imel iz krščanskega nauka in ali ga je obiskoval. Če so bile zavarovane koristi tkalskih sinov in če je bil predlagani vajenec sprejet v učenje, sta morala vajenec in mojster plačati v blagajno od 45 kr in 1 funta voska navzgor. Obenem sta mojster in vajenec imenovala vsak po dva poroka, ki sta po mojstrovi in vajenčevi strani jamčila za izpolnjevanje vseh mojstrovih in vajenčevih obveznosti ter za obojestransko izpolnjevanje cehovskih pravil.

Do konca XVIII. stoletja je veljala triletna učna doba. Tačas se je mojster zavezal, da bo dal vajencu platneno srajco in platnene hlače (Simon Jenko Blažu Gripoltu 3. februarja 1706), ali pa da dobi vajenec vsako leto po eno srajco in ene hlače, ali tri vatle platna, ali pa v dveh letih srajco in čevlje iz svinjskega usnja. Od XVIII. stoletja dalje se je uvajal običaj, da je vajenec prejel tretje leto polovico tega, kar je zaslužil, zato pa mojster na koncu učne dobe ni bil obvezan dati vajencu ničesar v naturi ali v denarju. Marsikje pa se je moral vajenec zavezati, da bo po končani učni dobi ostal pri mojstru še določen čas in da bo, če ne bi bilo tkanja, opravljal takrat druga hišna in gospodarska dela; ali da bo mojstru po končani učni dobi brezplačno stkal še 20 vatlov boljšega in 30 vatlov grobega platna; ali da bo v primeru, če bi med učno dobo ne bilo dela, odšel za to dobo nazaj na svoj dom. Torej same obveznosti, ki niso bile v skladu s cehovskimi pravili

in ki kažejo, da si ni cehovska oligarhija pridobila samo tkalskega monopola v svojem okraju, temveč da si je z vajenci zagotovila tudi najcenejšo delovno silo. V vsem času, ko je obstajal vuzeniški ceh, ni bilo mogoče najti niti enega učnega pisma, v katerem bi mojster zagotovil vajencu na koncu učne dobe obleko in 4 fl, kakor to predpisujejo cehovska pravila.

Polagoma pa so izsilili pomočniki s pomočjo oblasti, in sicer na podlagi dunajske pomočniške odločbe iz 1725, da so začeli imeti tretje polovično plačano leto za pomočniško in da se je tako tkalska učna doba skrajšala na dve leti; vendar pa ni bilo to nikdar pravno uveljavljeno, temveč je bilo v mnogih primerih le običaj.

S pričetki ljudske šole so bili mojstrom dobrodošli predpisi o tem, kakšna mora biti šolska mladina; te predpise so prenašali na vajence in jim z njimi onemogočali pomočništvo. Zahteva, da mora biti vajenec ali pomočnik pobožen, pošten, spreten, priden, npravstveno neoporečen in delaven, je bila tako zelo široka, da so mojstri zaradi nje mogli najti vzrok za odklonitev vajencevega napredovanja do pomočnika in prav posebej še od pomočnika do mojstra. Vedno in povsod so mojstri stremeli in si znali zagotoviti naraščaj predvsem iz rodbin dosedanjih mojstrov, poleg tega pa si tudi zagotoviti delovno silo za statve, ki jih niso mogli opravljati domači. Tako se je v veliki meri uveljavila v tkalstvu dednost poklica za cehovske mojstre — kakor smo že videli pri Jelšnikih —, ki se je varovala tudi z otežkočanjem mojstrskih del, dokler niso bili poročeni pomočniki tega v času Marije Terezije osvobojeni. Dednost in svaštvo so na ta način ustvarili iz tkalskega ceha eno samo tkalско sorodstvo z obrtnim tkalskim monopolom. Nimamo namreč nobenih primerov, da bi se napredne obrtne uredbe na patriarhalnem Pohorju izvajale; vse kaže, da je bilo na Pohorju cehovsko izročilo edini zakon.

Pregled najstarejših in zadnjih predstavnikov vuzeniškega tkalskega ceha kaže naslednjo razširjenost tkalcev⁶ na ozemlju od Sv. Petra na Krunski gori do Velke:

Prve navajam iz rodoslovnih razlogov v pisavi, ki jo uporablja register iz 1668. Steffon Jeuschnigg, Sebastian Wrössnig, Pöter Wöber bey den Rupprecht, Vicenz Draushpacher, Simon Petschnig, Plashitsh v Sekožnu, Jacob Rebernig, Zeguu v Trbonjah, Sebastian Hermon, Matiz Chrissoth, Pangräz des Janshe in Pach brueder, Gregor Purckhart, Inza (= Henrik) Garny Gölllob, Steffon Napredt, Simon Naberschnig, Sebastian Lübas, Valentin bey den Verschnig, Leonhart Hergolt, Nickhlas Christän, Lippusch Perkhusch, Asswalt Pungarting, Gregar Khiberz, Janshe in Pach, Pangräz Plassnig, Valenty Nadles, Gregor Woronig, Valenty Kuschier, Paull Stick, Plässe Miggusch, Jury Wrchlanig, Pangräz Hodnig, Clemen Kärbel (od 1671), Yanss Komar (1671), Valent Tepey (1671), Inza Grozebezing (1671), Pärtl Ladinig (1670), Janshe Drauspacher (1670), Gasper Khrässekh (1680), Falanty Nadtless

⁶ Prim. tkalska rodbinska imena z današnjimi imeni kmetij po poročilu: Mravljak Jos., Vulgarna imena kmetij v vuzeniškem okolišu. ČZN XXXII, 1937, 322 ss.

(1688), Jury Merschnigg (1685), Lippusch Hodnigg (1685), Thrunck (1670), Jacob Tshrnko (1669), Pinter v Vuhredu (1669), Khuess v Vuhredu (1669), Paull Jerwitzsch (1669), Gregor Chrieschnig (1669), Jury Matschnik (1669).

Če upoštevamo smrtnne primere, najdemo v cehu 1668 34 tkalskih mojstrov, kar bi dalo za vse cehovsko ozemlje najmanj 100 statev. Približno sto let pozneje, 1785, najdemo v vuzeniški župniji 22 tkalskih mojstrov (Michl Pock, Matiz Vashner, Gregor Matheuschitsch, Stephan Gollob, Petter Pogatsch, Blashe Urbanzl, Lorenz Urbanz, Martin Mack, Pongraz Hermann, Osswald Könopp, Klemen Jämonig vulgo Lucas, Mathias Petelin, Niclaus Schelissnig, Matiz Zimmerman, Vicenz Sallipnigg, Thomas Just, Alex Ladinegg, Valentin Kurre, Vallentin Katz, Primus Posharnig, Anton Skrube, Josef Pust); v trbonjski 6 (Martin Schiller, Michl Hojnigg, Graben Müllner, Joannes Desseltnigg, Joseph Liessnigg, Klemen Urschnigg); in v ribniški 9 (Urban Festerl, Anton Konnisch, Jury Smerteu, Mathäus Jellen, Blashe Roshitsch, Franz Raunjak, Mathias Piessnig, Pongraz Slatnack in Primus Petschnigg), skupaj torej 37 mojstrov. Števila pomočnikov v teh dveh dobah ni bilo mogoče ugotoviti, pač pa med leti 1841, ko je na vuzeniškem cehovskem ozemlju delovalo 33 mojstrov in 28 pomočnikov.

Iz števila mojstrov 1668 (34), 1785 (37) in 1841 (33) vidimo, da bistvenega nihanja v številčni sestavi vuzeniškega ceha v vsem času njegovega obstoja ni bilo in da je približno 35 mojstrov opravljalo vse tkalske platnarske in suknarske potrebe v Vuzenici in v njeni cehovski okolici. Po Schmutzu je vuzeniško tkalско ozemlje imelo v drugem desetletju XIX. stoletja približno 3680 prebivalcev⁷ (Sv. Daniel 397, Trbonje 120, Dravče 145, Št. Janž 347, Sv. Primož 360, Vuzenica 253, Sv. Vid 377, Vuhred 242, Sv. Anton 306, Hudi kot 106, Ribnica 287, Janžev vrh 274, Orlica 266); to bi bilo število, ki ga moremo predpostavljati za konstantno populacijo v času tkalskega ceha v vsem njegovem okraju do srede XIX. stoletja oziroma do izgradnje koroške železnice. Potemtakem bi prišel posamezni tkalski mojster nekako na 100 prebivalcev, približno vsak dvajseti dom bi bil tkalski, ene statve pa bi prišle na 35–40 prebivalcev.

Zadnjo generacijo vuzeniških cehovskih tkalcev moremo tudi topografsko precej točno določiti:

Vuzenica je imela zadnjega cehovskega očeta v Karlu Hölblu, potomcu rodbine, ki se je vprav s tkalstvom priselila v trg izpod Sv. Ane v Pamečah. Karl Hölbl je bil tudi zadnji vuzeniški tkalski mojster, potem ko je v začetku XIX. stoletja tkalstvo v trgu s Filipom Amposom (1827/1828) in Janezom Korankarjem (1841) prepustilo delo na statvah okolici in je v duhu trškega in cehovskega izročila varovalo samo še častno mesto cehovskega očeta. Zadnji središči tkalstva pa sta bili Št. Janž nad Dravčami in zlasti Sv. Vid.

Sv. Vid je imel v sredi XIX. stoletja najmočnejšo skupino tkalcev, ki je štela 9 mojstrov. V Mačnikovi koči je tkal Jurij Kolar, v Knezovi Andrej Grace — predstavnika dveh tkalskih rodbinskih imen, ki ju srečamo v cehu

⁷ Schmutz Carl, Historisch Topographisches Lexicon der Steiermark. Graz 1822.

na prehodu XVII. v XVIII. stoletje; Kolarja Gregorja v letih 1696—1705, Petra 1697—1715, Graceja Matevža pa 1714. Anton Stramec je bil v četrtem desetletju XIX. stoletja poleti opekar, pozimi pa tkalec. Ti trije predstavljajo kočarje, ki so poleti dninarji, pozimi pa tkalci. Kmečki tkalci pa so Peter in Lovro Pogač (ime, ki se pojavi v cehu že pred 1785), Gašper Ledinek (1668), Jernej Kac (pred 1785), Peter Trobej, Franc Maser in Anton Strohmeier. Franc Maser in Anton Strohmeier sta bila zadnja cehovska mojstra, prav tako kakor je bil Karl Hölbl zadnji cehovski oče 1871 usahlega vuzeniškega tkalskega ceha.

Št. Janž nad Dravčami je imel v sredi XIX. stoletja 7 ali 8 tkalcev. Jurija in Miklavža Železnika, Jurija Urbanca, Matijo Karnerja vulgo Mačka, Antona Plazovnika, Blaža Ledineka, Janeza Bezovnika in Janeza Epiga, ki je tkal v Bukovnikovi koči. Med temi rodbinskimi imeni srečamo Urbance od 1781, Železnike od 1785, Karnerja od 1805, Bezovnika od 1711 in Plazovnika od okoli 1700.

Trbonje so predstavljali ob koncu ceha Jakob Kremžar, Gregor Pogač, Jakob Vrhnjak in Janez Korant; z izjemo zadnjega so to sama tkalska rodbinska imena najmanj od konca XVIII. stoletja naprej.

Sv. Danijel zastopa z Andrejem Močnikom ime, ki se pojavi v cehu 1689, z Blažem Tepejem pa že 1671, medtem ko je Jožef Dolar — vulgo Posrat — verjetno prvi tkalec s tem rodbinskim imenom.

Sv. Primož je v zadnjih cehovskih tkalcih Matiji Blažiču ohranil tkalsko rodbinsko ime iz let 1686—1696 in v Antonu Plazniku iz 1668—1697.

Sv. Anton je imel zadnje cehovske tkalce v Tomažu Trunku (v cehu je znano to rodbinsko ime že 1669), Francu Strubeju (od 1785) in Andreju Weidnerju z imenom, ki ga pred njim nismo srečali. Weidner je tkal v Kuterikovi, Trunk pa v Dojnikovi koči.

Hudi kot je zaključil cehovsko tkalsko dobo s Pavlom Strucom in Francom Pisnikom; rodbinsko ime prvega najdemo v cehu od 1712, drugega od 1795. Ribnica je štela v sedemdesetih letih XIX. stoletja tri tkalske mojstre: Potočnika z neznanim krstnim imenom, Jožefa Mrakiča in Tomaža Dobernika. Prvo rodbinsko ime moremo v vuzeniškem tkalskem cehu zasledovati nazaj do 1697, drugo do okoli 1710 in tretje do 1670.

Janžev vrh nalikuje Ribnici. Franc Brezovnik in Simon Bučnik nosita rodbinski imeni, ki ju srečamo prvo 1668, drugo pa okoli 1700.

Orlica z Jurijem Pisnikom, ki je delal v Brezovnikovi koči, očituje rodbinsko ime, ki smo ga že brali (v Hudem kotu) in v cehu 1795.

Vuhred z Gregorjem Rožičem, po domače Rihtarcem, je imel z njim zadnjega svojega zastopnika v rodbinskem imenu, ki se je v tkalskem cehu prvič pojavilo 1700.

37 mojstrov je najvišje število, ki ga je bilo mogoče ugotoviti v zgodovini vuzeniškega tkalskega ceha. To je število cehovskih članov 1785 in med šestdesetimi in sedemdesetimi leti XIX. stoletja, torej po izidu avstrijskega liberalnega obrtnega zakona, ki cehov ni več poznal. V tem številu imamo združene poleg starih »poštenih« mojestrov tudi bivše »šušmarje in brkleže«, ker je prav z novim obrtnim zakonom razlika med obema izginila in jih je

združila v stremljenju po organizaciji zadruga, do katere pa zaradi rasti in vpliva kapitalistične tekstilne industrije ni moglo priti.

Število tkalskih mojstrov nas zanima iz dveh razlogov. Prvič nam izraža, kako so bili tkalci — z izjemo trga Vuzenice — po vuzeniškem cehovskem okraju topografsko razdeljeni in kako sta se bavila s tkalstvom kmet in kočar; oba z domačo obrtjo pozimi, še bolj pa spomladi, preden je na senčnih severnih pobočjih Pohorja nastopilo poljsko delo. Drugič pa nam število tkalskih mojstrov podaja pojavljanje istih rodbinskih imen, ki jih je kljub vsej nepopolnosti članskih seznamov možno zasledovati od početka do konca vuzeniškega tkalskega ceha. Čeprav ne moremo govoriti o rodoslovni zaporednosti pri nastopanju istih rodbinskih imen, moremo prav na podlagi varovanja rodbinskih interesov cehovskih članov, ki so trajno gledali, da je sledil v tkalstvu sin očetu ali pa, če tega ni bilo, da se je v tkalsko hišo priženil tkalski pomočnik, govoriti o nadaljevanju tkalske obrti v smislu tkalskega hišnega izročila ali tkalskega nepotizma. O tem nas prepričuje tudi dejstvo, da ni vuzeniška okolica nikdar bila torišče priseljencev od drugod, temveč da je do danes ostala izrazito ozemlje notranje kolonizacije, zlasti po medsebojnih ženitvah in možitvah, ki so bile zvezane z migracijami rodbinskih in s stalnostjo vulgarnih hišnih imen. Število tkalskih rodbin bi na ta način v vuzeniškem tkalskem okraju nihalo med 34 (1668) in 37 (1861), ki so si s pomočjo cehovske organizacije razdeljevale delo na vsem vuzeniškem ozemlju, in ga s tem tudi monopolizirale v pomenu smotrnega tkalskega protekcionizma. Začetni protekcionizem trga nad okolico se je sčasoma moral umakniti protekcionizmu po vsem tkalskem okolišu razdeljenih tkalskih rodbin nad netkalci. Sam trg Vuzenica pa je že v prvi polovici XIX. stoletja izgubil interese na tkalstvu, ko se je z nastopanjem liberalističnega gospodarstva posvetil trgovini, posebej z lesom.

Razsvetljenost je — kakor smo že nakazali — v času Marije Terezije in Jožefa II., ki cehovskih svoboščin sploh ni več potrdil, nastavila sekiro na korenine cehovstva, in sicer z liberalizacijo obrtne zakonodaje in z ustanavljanjem tekstilnih industrij. Bombaž, ki je že v XVIII. stoletju močno izpodrival laneno platno iz domačih noš, prav tako pa tudi surovo sukno, je z rastjo moderne tekstilne industrije dokončal gospodarski pomen domačega tkalstva in platnarstva. Tkalsko cehovsko organizacijo je, obenem z drugimi obrtni, ohranila samo predmarčna reakcija, ki je videla nastopanje proti prestolu in oltarju tudi v vsakem majanju cehovstva. Leto 1848 na življenje vuzeniškega ceha ni vplivalo, tako da mu je življenjski živec uničil šele avstrijski obrtni zakon 1859.

Vendar je ceh redno posloval še do 1871. Stremljenja posameznikov po tkalski zadrugi, v obliki primitivne delniške družbe, niso rodila uspeha. Zadnja mojstra, ki sta vodila vuzeniški ceh, sta bila že imenovana Franc Maser, vulgo Mlačnik, in Anton Strohmeier pri Sv. Vidu, v družbi komisarja Antona Urbana iz Marenberga, ki ga je imenovalo okrajno glavarstvo. Poleg teh treh je, bil v vodstvu kot cehovski oče takisto že imenovani Karl Hölbl iz Vuzenice. Hölbl sicer ni jemal vajencev v učenje po vseh starih navadah in s staro takso, kakor oba cehovska mojstra, vendar pa je bil obenem z njima

porok vsem zadnjim vajencem. Zadnji cehovski tkalski vajenec Ivan Reš se je učil pri Francu Maserju pri Sv. Vidu in je imel poroka Karla Hölbla in Antona Strohmeierja. Ivan Reš je bil tudi zadnji proglašen za pomočnika »pred zbranim cehom« 21. maja 1871. Ivan Reš je prav tako zadnji plačal nekdanjo pomočniško takso 2 in pol forinta ter $\frac{1}{2}$ funta voska (v stari vrednosti pol forinta), skupaj torej 3 goldinarje. Zadnji, ki je plačal takso pol funta voska v naravi, pa je bil Gašpar Ledinek, ko se je izučil tkalstva pri Antonu Plazovniku v Vuhredu.

Cehovska ostalina je ostala v privatnih rokah in je med prvo svetovno vojno prešla v današnje inozemstvo.⁸

V zgodovinskem pogledu je tkalski ceh po svojem izvoru etnografski pojav iz časa merkantilizma. Razvil se je iz domače, tkalske obrti, ki je nadaljevala in uveljavljala obrtne določbe deželne zakonodaje, in to v smeri običajnega prava. Glede na interese je to združenje domačih tkalskih obrtnikov, ki imajo središče v najnižji privilegirani politični enoti podeželja, v trgu, ki ceh organizira, s tem da ga vključi kot podružnico v tkalski ceh deželnega glavnega mesta v Gradcu. Po svojem nastanku tkalski cehi v Vuzenici, Marenbergu ali na Muti nimajo zveze s cerkvenimi bratovščinami in dobijo značaj le-teh šele s pravili, ki jih je predpisala protireformacijska politična oblast. Z organizacijo tkalskih cehov je denarno gospodarstvo na svojevrsten način poseglo v naturalno gospodarstvo severnih pohorskih in južnih kobanskih pobočij, uvedlo je deželne mere za teže z graškim funtom in je uveljavilo tkanje platna v graški širini 4—5 pedi, vzdrževalo pa je domače celjske dolžinske mere z vatlom na 6 pedi.

Reprezentativno so tkalski cehi v Dravski dolini nakazali svoj izvor tudi s svojimi pečati. Marenberg (sl. 3 in 4) kot najbrž najmlajša tkalska organizacija — in podobno tudi vuzeniški sosed na vzhodu, Sv. Lovrenc na Pohorju (sl. 5) — prevzame mednarodni tkalski grb treh v enakokraki trikot komponiranih tkalskih čolničkov. Mučki ceh uporablja v začetku osebne pečate (sl. 1) posameznih cehovskih mojstrov, pozneje pa trški pečat. Podobno je tudi s Slovenjim Gradcem, ki ni imel avtonomnega tkalskega ceha (slovenjegraški tkalci so bili združeni v cehu s krojači in čevljarji) in je preko nove okrožne politične uprave v času Marije Terezije brezuspešno poizkušal, da bi si podredil vuzeniški ceh v svojo podružnico. Vuzeniški ceh je v svojem pečatu (sl. 2) imel vodoravni tkalski čolniček, iz katerega se dviga laneno steblo s tremi stiliziranimi cveti. Svetolovrenški in marenberški cehovski pečati bi govorili po svoji vsebini za politično od zgoraj organizirani nastanek teh cehov. Obratno od teh treh pa bi osebni pečat cehovskih mojstrov na Muti

⁸ Viri za vuzeniški tkalski ceh so bili do nedavnega pri A. Vebru in so danes v Tehniškem muzeju Slovenije ter sestojijo iz privilegija cesarja Leopolda I. trgu Muti, Dunaj 13. IX. 1667; prepisa pogodbe v Marenbergu 6. VI. 1675; registra Von 1668 Jar (16 listov 8°); potrdila Karla VI. svoboščin tkalskemu cehu v Vuzenici, Dunaj 26. X. 1712 in tkalskega ceha v Gradcu, Gradec 4. VI. 1735; zapisnika Rudolf Pintter — 715 (66 listov 8°); zapisnikov ali dopisov od 2. X. 1734, 30. I. 1740, 25. V. 1743, 26. V. 1796 in 5. V. 1861; učnih pisem od 25. I. 1776 in 20. V. 1804 ter pobotnice od 20. IX. 1799.

Sl. 1. Pečat cehovskega mojstra J. K. Brdnika na Muti iz l. 1680

Sl. 2. Pečat tkalskega ceha v Vučenici iz l. 1801

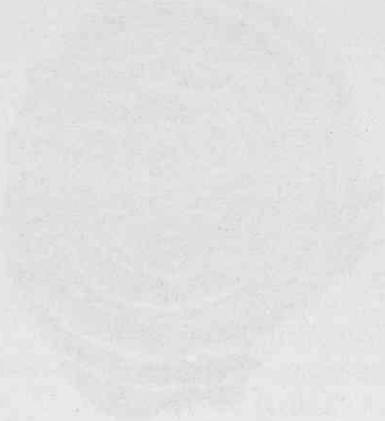
Sl. 3. Pečat tkalskega ceha v Marenbergu iz l. 1740 (foto J. Šmuc)

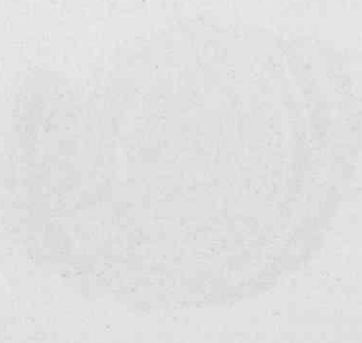
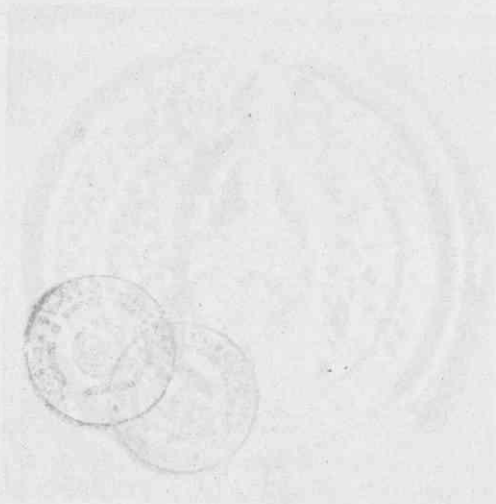
Sl. 4. Pečat tkalskega ceha v Marenbergu iz l. 1805

Sl. 5. Pečat tkalskega ceha pri Sv. Lovrencu na Pohorju iz leta 1792

Faint, illegible text or markings, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

in svojevrstno stilizirani pečat vuzeniškega tkalskega ceha govorili o nam nepoznani predcehovski domači obrtni tradiciji, ki je uveljavila oboje pečatenj, še preden sta oba ceha postala podružnici glavnega tkalskega ceha v Gradcu, ki bi mu morala tudi heraldično slediti ali pa uporabljati trški pečat. Mož, ki drži na marenberškem tkalskem grbu iz 1740 grbni ščit, bo verjetno tkalec z dolgimi lasmi iz časa alonžne perike, in v delovnem površniku s širokimi rokavi ter pasom nad ledji; torej v konservativni noši, ki bi jo brez poznavanja časa, iz katerega je grb, mogli datirati tudi v čas pred renesanso.

Koliko je cehovsko tkalstvo razvijalo in razvilo kult tkalske patrone Lucije⁹ z likovno in uporabno umetnostjo, bo treba še raziskati.

Z gotovostjo pa smemo že danes trditi, da je tkalstvo vplivalo na razvoj dimnice. Ozemlje naših tkalskih cehov je bilo do začetka XX. stoletja klasično ozemlje dimnic,¹⁰ ki pa zaradi rednega zadimljenja niso bile sposobne niti kot prostor za statve, še manj pa za tkanje. Tako je tkalstvo vplivalo, da je dimnica dobila poseben prostor za tkanje ali v dimniški hiši, ki je pri tem nadomestila dimniško ognjišče s krušno pečjo in s premestitvijo odprtega ognjišča izven dimnice ustvarila kuhinjo (kuhinja je s tem postala samostojni osrednji prostor v hiši, prejšnja dimnica pa s krušno pečjo za tkanje sposobna »hiša« brez dima); drug način pridobitve prostora za tkanje pa je bila dograditev novega prostora k hiši, tako imenovane male hiše, iz katere se je polagoma razvila boljša hiša. Izven dimnice pa je bila za tkanje zgrajena manjša samostojna stavba, podobno kakor za drugo domačo obrt, n. pr. za kovaštvo, kolarstvo ali za žrmlje. Koča lahko tako pomeni tudi prostor, kjer je tkalec tkal izven enocelične dimnice.

Od običajev so zvezani s tkalstvom hišni obeski božičnega in novoletnega sadja in blagoslovljeno voščeno sadje, ki jih je bilo mogoče zaslediti edino v območju vuzeniškega in mučkega tkalskega ceha pri Uršniku nad Trbonjami in pri Gešmanu na Pernicah. Hišni sadni obeski so podobni svatskim lujstrom iz Preloke in Adlešičev v Beli krajini, samo da imajo enostavnejše kotce; sestojijo iz dvostranske piramide, ki ima robove in osi največ iz ržene slame; skozi te je potegnjena močnejša preja. Na to prejo je na stikališčih robov navezani sadje, večinoma jabolka. Ta dvojna piramidna slamnata konstrukcija,¹¹ ki jo je nosila preja, je bila v tkalskih hišah obešena med božičem in sv. Tremi kralji nad jedilno mizo. Druga oblika krasilnega hišnega

⁹ Po poročilu Z. Kordeža, ki se mu zanj iskreno zahvaljujem, je Lucijin kip v glavnem oltarju cerkve na Muti vzporedno s kipom Apolonije. Podobno je Lucijina slika v Florijanovi kapeli v spodnjem trgu Vuzenice. Glavna oltarna svetnica je Lucijin kip v desnem stranskem oltarju župnijske cerkve v Trbonjah. V stranskem oltarju v ladji župnijske cerkve v Ribnici na Pohorju pa je Lucijina slika v nastavku nad osrednjo oltarno sliko. Posebno čiščenje Lucijinega kipa v preteklosti je znano iz Trbonj.

¹⁰ Prim. Murko M., Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslawen, Mitt. d. Anthropologischen Ges. in Wien. XXXVI, 1906, 23 ss.

¹¹ Tako dvojno piramido je rekonstruiral po Uršnikovih navedbah K. Vollmaier iz Vuzenice.

sadja¹² je voščeno sadje, ki se je shranjevalo v košari v hiši pod bogovim kotom in ki je na Pernicah še ohranilo ime Lucijino sadje.

Drugače tkalskih vplivov na običaje ali ljudsko življenje nisem mogel zaslediti; tudi ne v ljudski pesmi, kjer bi jih kazalo pričakovati. Takisto ni bilo mogoče ugotoviti vplivov tkalskega pevca z južnega Pohorja, Jurija Vodovnika, na vuzeniški tkalski okraj, čeprav je bil v njegovi dobi vuzeniški tkalski ceh še živ. Hvaležna etnografska naloga pa bi bila preučitev tega po duhu največjega pohorskega tkalca, ki je bil rojen pesnik in domači umetnik; saj je, čeprav je bil po poklicu »nepošten« tkalec, obnovil tudi skomarske orgle.

Tkalski cehi v Dravski dolini so pojavi, s katerimi je na agrarno Pohorje in Kobansko začela prodirati urbanizacija. S socialno oddelitvijo tkalca od kmeta, z dvigom tkalca, ki je bil član ceha, nad povprečnega agrarnega podložnika in s strnitvijo cehovskih članov v eno gospodarsko in miselno skupnost, so tkalski cehi razširili življenje privilegirane trga v svojo okolico, to je v svoje tkalske okraje. Čimbolj je prehajalo težišče tkalstva iz trga v okolico, kamor se je na prehodu XVIII. v XIX. stoletje tudi preneslo, toliko bolj se je tkalec opredeljeval od svojega kmečkega sosedu in vzdrževal cehovske tkalske tradicije, ki so cehovstvo tudi ohranile z njegovimi organizacijskimi oblikami do dobe visokega liberalizma.

Résumé

LES TISSERANDS CORPORATIFS DE LA VALLÉE DE LA-DRAVE (VUZENICA)

L'auteur analyse l'histoire des corporations de tisserands de la vallée de la Drave à partir de 1661 — quand à Vuzenica apparaissent les deux premiers maîtres-tisserands corporatifs — et jusqu'à 1871 — quand s'éteint la corporation de Vuzenica. Les maîtres-tisserands corporatifs de Vuzenica ont existé antérieurement aux premiers règlements corporatifs de ce lieu. Les premières libertés corporatives de la vallée de la Drave ont été concédées par Léopold Ier le 13 septembre 1667 au bourg de la Muta pour son district s'étendant de la frontière carintho-styrienne au passage de Radeljsko au flanc gauche, et du sommet d'Otiše au ruisseau de la Velka au flanc droit de la Drave. Contre les privilèges du bourg de la Muta se sont soulevés les tisserands de Vuzenica et de Marenberg et, avec la collaboration de la seigneurie politique, ils sont parvenus le 6 juin 1675 à un accord stipulant 3 corporations autonomes à Vuzenica, Muta et Marenberg. Les nouvelles corporations sont également reconnues par la capitale provinciale de Graz qui donne à la cor-

¹² Primer iz Trboj v etnografskem oddelku Pokrajinskega muzeja v Mariboru.

poration de Vuzenica ses statuts du 11 novembre 1706 et les confirme, d'accord avec la seigneurie du château d'Otiše, le 4 juin 1735. A l'est de la corporation de Vuzenica travaillait celle de St. Laurent de Pohorje, et à l'ouest celle de Slovenj Gradec, ou les tisserands s'étaient associés à la corporation des tailleurs et des cordonniers. La nouvelle corporation dans le district de Vuzenica — jusqu'alors essentiellement agricole — eut une influence économique prépondérante comme créancier de ses membres, remplissant, par ailleurs, les fonctions de la police professionnelle et des meurs, à elle conférées par le bourg et la seigneurie. Le nombre des maîtres sur le territoire qui, de la fin du 17e au début du 19e siècle, comptait près de 4 mille habitants, oscilla entre 34 (1668), 57 (1785), 53 (1841) et 57 (1861). Puisque les maîtres tisserands avaient su transmettre leur métier à leurs descendants, le tissage resta uni, pendant toute la durée de la corporation, en général avec les mêmes foyers, excepté au bourg où, sur la fin du 18e siècle, il fut relégué à l'arrière-plan. Il y avait alors un maître tisserand sur 100 habitants environ, une famille de tisserands sur 20 foyers et un métier à tisser sur 35—40 habitants. La naissance des corporations de tissage de la vallée de la Drave et liée au droit commun pratiqué dans les métiers à domicile et qui s'est développé à partir des anciennes ordonnances de la législation provinciale des 15e et 16e siècles. Ce n'est qu'avec la rédaction antiréformatrice des règlements corporatifs que les corporations de tissage de Muta, Marenberg et Vuzenica eurent leur caractère de confrérie. Etroitement liées à la corporation de Graz, elles adoptèrent les mesures de Graz sauf l'aune, préférant celle de Celje, et la largeur de toile de Graz. Le tissage influa sur le développement de la chambre commune unicellulaire au lieu de plusieurs chambres et accéléra la construction d'édifices indépendants pour le tissage hors de la chambre commune. Dans les coutumes on constate l'influence du tissage dans l'emploi des fruits décoratifs à deux formes. La première forme est une pyramide double de paille, à travers laquelle on passe les filés qui, aux angles, tiennent des fruits, surtout des pommes; la deuxième forme, c'est une corbeille tressée, contenant des fruits de cire. La pyramide s'accrochait à Noël et le jour de l'an au-dessus de la grande table, tandis que le panier aux fruits de cire était placé dans le coin, au-dessous des images saintes.